

VALTIONEUVOSTON ASETUS LÄÄKÄRIN ILMOITUSVELVOLLISUUDESTA JA TERVEYDENHUOLLON AMMATTIHENKILÖN ILMOITUSOIKEUDSTA

Yleistä

Ampuma-asetlain 114 §:ssä (1/1998, muutos 124/2011) säädetään lääkärin ilmoitusvelvollisuudesta ja terveydenhuollon ammattihenkilön ilmoitusoikeudesta. Pykälän 1 momentin mukaan lääkärillä on velvollisuus ja muulla terveydenhuollon ammattihenkilöllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä tehdä poliisille ilmoitus henkilöstä, jonka hän potilastietojen ja henkilön tapaamisen perusteella katsoo perustellusta syystä olevan terveydentilansa tai käyttäytymisensä perusteella sopimaton pitämään hallussaan ampuma-asetta, aseensa osaa, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia.

Pykälän 3 momentissa todetaan, että valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa säännöksiä ilmoitusmenettelystä, ilmoitusten sisällöstä sekä ilmoitusten käsittelyyn oikeutetusta poliisin henkilöstöstä. Nämä säännökset annettaisiin nyt kyseessä olevalla asetuksella.

Ampuma-asetlain 114 §:n muutoksen voimaantulon kanssa samanaikaisesti on tullut voimaan asevelvollisuuslain (493/1995) 97 a §, sekä poliisilain (493/1995) 35 §:n muutos. Poliisilain 35 §:n 3 momentin mukaan poliisilla on oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä saada ampuma-asetlain mukaisen luvan hakijan ja haltijan sekä hyväksynnän saajaksi haettavan ja hyväksynnän saaneen henkilön henkilökohtaisen sopivuuden arviointia varten välttämättömiä tietoja muun muassa asevelvollisen palveluksesta ja palveluskelpoisuudesta. Asevelvollisuuslain 97 a §:n mukaan sotilasviranomaisen saa antaa asevelvollisrekisteristä poliisille asevelvollisen käyttäytymistä koskevan tiedon myös oma-aloitteisesti, jos sotilasviranomaisella on perusteltua syytä katsoa asevelvollisen olevan käyttäytymisensä perusteella sopimaton pitämään hallussa ampuma-asetta, aseensa osaa, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia. Ilmoituksen tulee sisältää sopimattomuutta koskeva kannanotto perusteluineen. Ampuma-asetlain 114 §:n ilmoitusvelvollisuutta koskeva säännös koskisi myös puolustusvoimissa toimivaa lääkäriä. Ampuma-asetlain 114 § ja asevelvollisuuslain 97 a § voisivat tulla sovellettaviksi samanaikaisesti esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, joissa palvelustaan suorittava katsottaisiin itselleen tai toiselle vaaralliseksi terveydenhuollon ammattihenkilön vastaanotolla tapahtuvan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen johdosta. Asevelvollisuuslain 97 a §:ään perustuva ilmoitusoikeus koskisi sopimattomuutta ampuma-asetlain 114 §:ää laaja-alaisemmin.

Henkilön sopimattomuus luvanhaltijaksi

Ampuma-asetlain 45 §:n 1 momentin mukaan lupa ampuma-aseen, aseensa osan, patruunoiden tai erityisen vaarallisten ammusten hankkimiseen voidaan antaa vain henkilölle, jota terveydentilansa ja käyttäytymisensä perusteella on pidettävä sopivana pitämään hallussaan ampuma-aseita ja aseensa osia. Edelleen lain 67 § 2 momentin 4

kohdan mukaan ampuma-aseen, aseiden osan, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten hankkimiseen tai hallussapitoon oikeuttava lupa voidaan peruuttaa, jos luvan haltijaa on hänen terveydentilansa taikka omaa tai toisen turvallisuutta vaarantavan elämäntapansa tai käyttäytymisensä vuoksi pidettävä sopimattomana hankkimaan tai pitämään hallussa ampuma-aseita, aseiden osia, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia.

Henkilön sopivuutta ampuma-aseen, aseiden osan, patruunoiden tai erityisen vaarallisten ammusten hallussapitoon oikeuttavan luvan haltijaksi on kuvattu ampuma-aselain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 183/1997 vp). Tämän mukaan luvan hakijan sopivuudella tarkoitettaisiin hänen terveydentilansa ja käyttäytymisensä perusteella tehtävää kokonaisarviota. Luvan hakijan käyttäytymistä olisi arvioitava niin hänen menneen kuin nykyisenkin käyttäytymisensä valossa. Luvan hakijan terveydentilaa arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota sellaisiin vammoihin ja sairauksiin, jotka saattavat heikentää hänen kykyään kantaa, kuljettaa ja säilyttää ampuma-asetta ja muita lain soveltamisalaan kuuluvia esineitä turvallisesti. Tämän voidaan katsoa asettavan vaatimuksia ainakin hänen näköaistilleen ja kyvyilleen hallita omien raajojensa toimintaa. Sellainen mielisairaus tai muu mielenterveydellinen ongelma, johon liittyy vaara vahingoittaa itseään tai muita, olisi ehdoton este luvan saamiselle. Luvan hakijan iän ja terveydentilan vaikutuksia olisi arvioitava objektiivisesti pitäen silmällä hänen kykyään selviytyä luvan haltijan velvollisuuksista.

Ampuma-aselain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä on selostettu myös luvan peruuttamisperusteita. Ampuma-aseen, aseiden osan, patruunoiden tai erityisen vaarallisten ammusten hallussapitoon oikeuttava lupa voitaisiin peruuttaa, jos luvan haltijaa olisi hänen terveydentilansa taikka omaa tai toisen turvallisuutta vaarantavan elämäntapansa tai käyttäytymisensä vuoksi pidettävä sopimattomana hankkimaan tai pitämään hallussa ampuma-aseita, aseiden osia, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia. Luvan peruuttamisen perusteet eivät olisi samat kuin luvan antamisen edellytykset. Lupaa ei siten voitaisi kaikissa tapauksissa peruuttaa sellaisen luvan haltijan sairauden vuoksi, joka voisi estää luvan saamisen. Kynnys luvan peruuttamiselle olisi siten pääsääntöisesti hieman korkeampi kuin luvan antamatta jättämiselle. Perusteena luvan peruuttamiselle voisivat olla luvan haltijan terveydentilaa, elämäntapaa tai käyttäytymistä koskevat seikat. Jotta lupa voitaisiin peruuttaa luvan haltijan elämäntavan tai käyttäytymisen perusteella, luvan haltijan elämäntavan tai käyttäytymisen olisi oltava joko luvan haltijan omaa tai toisten henkilöiden turvallisuutta vaarantavaa. Alkoholin tai huumeainesten jatkuvaa väärinkäyttöä voidaan pitää sellaisena turvallisuutta vaarantavana elämäntapana, jonka perusteella lupa voitaisiin peruuttaa. Turvallisuuden vaarantumisen ei välttämättä tarvitsisi liittyä ampuma-aseisiin, vaan myös ilman ampuma-asetta tapahtunut väkivaltainen, vaarallinen tai uhkaava käyttäytyminen voisi olla perusteena luvan peruuttamiselle. Lupa tulisi hallituksen esityksen mukaan peruuttaa, jos luvan haltijan elämäntapaa olisi pidettävä siinä määrin ongelmallisena, että siihen liittyy ampuma-aseen väärinkäytön vaara. Käyttäytymisen tulisi kuitenkin aina osoittaa, että luvan haltijaa on pidettävä sopimattomana käsittelemään ampuma-aseita, aseiden osia, patruunoita ja erityisen vaarallisia ammuksia.

Ehdotettavaa asetusta on valmisteltu sisäasiainministeriössä yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen Lääkäriliiton edustajien kanssa. Valmistelun perustana on käytetty kuulemistilaisuutta, jossa kuultavina ovat olleet oikeuspsykiatrian, neuro-

logian, silmälääketieteen, yleislääketieteen sekä sosiaalipsykiatrian edustajat. Kuumemisessa asiantuntijat ovat antaneet lausunnot.

Lääkäri tai terveydenhuollon ammattihenkilö ei voi arvioida henkilön sopivuutta koko siinä laajuudessa kuin mitä sillä ampuma-aselain 45 §:n 1 momentissa ja 67 §:n 2 momentin 4 kohdassa tarkoitetaan. Lääkäri tai terveydenhuollon ammattihenkilö voi lähinnä arvioida henkilön vaarallisuutta itselleen tai muille. Tämän vuoksi ehdotetaan, että asetuksen 2 §:n 2 momentissa ilmoituksen perustelut luokitellaan henkilön arvioidun vaarallisuuden mukaisesti.

Asiantuntijalausuntojen mukaan diagnoosi ei olisi toimiva ilmoituksen perustelu eikä diagnoosiluettelo riittävä keino ohjata ilmoituksen tekijöitä. Mahdolliset diagnoosiluettelot voisivat korkeintaan olla apuna ilmoitusta harkitsevan päätöksenteossa.

Diagnoosiryhmät ovat laajoja ja niiden sisällä henkilön todellinen vaarallisuus itselleen tai muille on poikkeus pääsäännöstä. Tällaisten poikkeusten seulominen asettaa järjestelmän toiminnalle suuret vaatimukset. Tätä kuvaa seuraava esimerkki: Jos oletetaan, että

- on mahdollista 90 prosentin todennäköisyydellä arvioida vaarallisuus oikein,
- arvioitava henkilökunta on 1 000 000 henkeä, ja
- vaarallisten henkilöiden määrä on todellisuudessa 100,

on lopputulos, että jokaista oikeaa arviota kohden tulee 1 112 väärää arviota.

Henkilön sopivuutta luvanhaltijaksi voidaan luotettavasti arvioida, kun henkilöstä on tehty lääketieteellinen vaarallisuusarviointi. Vaarallisuusarvioon tekeminen edellyttää tekijältään erityiskoulutusta, joten kuka tahansa lääkäri ei voi tehdä henkilöstä vaarallisuusarviointia. Sama koskee oikeuslääketieteellistä mielentilatutkimusta.

Henkilön väkivaltainen tai uhkaava käyttäytyminen vastaanottotilanteessa tai muutoin terveydenhuollon ammattihenkilön läsnä ollessa on toimiva vaarallisuuden arviointikriteeri.

Henkilön näkökykyä heikentävät sairaudet sinänsä eivät olisi soveltuva peruste arvioida sitä, onko henkilö sopiva vai sopimaton aseluvanhaltijaksi. Heikentynyt näkö ei johda ongelmatilanteisiin, jos henkilöllä itsellään on kyky ymmärtää heikentynyt näkökykynsä ja sopeuttaa oma toimintansa heikentyneen näkökyvyn mukaiseksi. Näkökyvyn puutteet ovat ampuma-aseen hallussapidon kannalta ongelma silloin, kun myös henkilön oman harkintakyvyn voidaan perustellusti arvioida heikentyneen.

Henkilön harkintakyky voi heikentyä aivovamman, neurologisen sairauden (dementia tmv.) tai muun sairauden vuoksi. Tällaiset henkilöt saattavat olla tahattomasti vaarallisia.

Jos ilmoitus tehtäisiin kaikista potilaista, jotka edellä mainituin perustein periaatteessa voivat olla tahattomasti vaarallisia, vain hyvin pieni osa ilmoituksista johtaisi siihen, että lupaa ei annettaisi tai se peruutettaisiin. Siten ilmoitusmenettely loukkaisi

täysin perusteettomasti potilaiden luottamuksen ja yksityiselämän suojaa valtaosassa tapauksia, eivätkä niin toteutuneet perusoikeuksien loukkaukset olisi oikeassa suhteessa niille asetettuun päämäärään. Se myös aiheuttaisi erittäin suuren kuormituksen terveydenhuoltoon ja poliisin aselupahallintoon, jolloin niukat henkilöstövoimavarat eivät olisi tehokkaassa ja tarkoituksenmukaisessa käytössä. Ilmoitusvelvollisuus voitaisiin perustellusti kytkeä tahattomaan vaarallisuuteen silloin, kun siihen liittyy uhkailevaa tai väkivaltaista käyttäytymistä.

Suomalaisista 16 prosenttia harkitsee jossakin vaiheessa elämänsä aikana surmaavansa itsensä ja 10 prosenttia on harkinnut tätä edeltävän vuoden aikana. Aseiden vähentäminen vaikuttaa väestötasolla itsemurhien määrään. Yksilötasolla vaarallisuus on kuitenkin vaikeasti arvioitavissa.

Tutkimusten mukaan yli 30-vuotiaista suomalaisista noin 6,5 prosenttia on kärsinyt vakavasta masennuksesta viimeisen vuoden aikana. Yhteensä 15–25 prosenttia suomalaisista kärsii vuosittain sellaisesta mielenterveyden häiriöstä, johon liittyy lisääntynyt itsemurhariski. Minkään mielenterveyden häiriön diagnoosi ei ennusta itsetuhoisuutta riittävällä tarkkuudella.

Aikaisempi itsemurhayritys on vahva itsemurhaa ennustava riskitekijä. Suomessa tapahtuu vuodessa noin 10 000 itsemurhayritystä, joiden seurauksena yrityksen tekijä päätyy sairaalahoitoon. Suomalaisista 16 prosenttia harkitsee jossakin vaiheessa elämänsä aikana surmaavansa itsensä ja 10 prosenttia on harkinnut tätä edeltävän vuoden aikana. Jos siis kaikista itsemurhayrityksistä tehtäisiin ilmoitus poliisille, tulisi ilmoituksia tällä perusteella noin 10 000 kappaletta vuodessa.

Ampuma-aseella tehtynä itsemurhan yritys pääsääntöisesti onnistuu. Edellä esitetystä seuraa, että ilmoitusvelvollisuuden edellytykset täyttyvät selkeimmin silloin kun potilas otetaan itsemurhayrityksen perusteella tahdosta riippumattomaan hoitoon.

Eduskunnan hallintovaliokunnan kannanotot

Eduskunnan hallintovaliokunta on muun muassa ampuma-aselain muuttamista koskeneessa mietinnössään (HaVM 16/2010 vp) tähdentänyt, että lääkärin ilmoitusvelvollisuus koskee nimenomaan henkilön sopimattomuutta terveydentilansa tai käyttäytymisensä perusteella. Ilmoituksen tulee sisältää sopimattomuutta koskeva kannanotto perusteluineen. Ilmoitusvelvollisuus - samoin kuin ilmoitusoikeuskin - edellyttää, että lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö potilastietojen ja henkilökohtaisen tapaamisen perusteella katsoo henkilön olevan terveydentilansa tai käyttäytymisensä perusteella sopimaton pitämään hallussaan kyseisiä esineitä. Arvioinnin kohteena olevan henkilön yksityiselämän suojan kannalta ilmoitusvelvollisuuden edellytykset eivät poikkea ilmoitusoikeuden edellytyksistä. Hallintovaliokunnan mukaan lääkärinkään kannalta tällainen sääntely ei aseta kohtuuttomia vaatimuksia. Sopivuutta koskevan arvioinnin lopputulos on sekä ilmoitusoikeuden että ilmoitusvelvollisuuden osalta samansisältöinen. Kysymys on hallintovaliokunnan mietinnön mukaan sellaisesta ilmoituskynnyksen arvioinnista, joka lääkärin - ja vastaavasti ilmoitusoikeuden osalta muun terveydenhuollon ammattihenkilön - koulutuksen ja kokemuksen perusteella voidaan siinä tehtävässä katsoa kuuluvan hänen ammattitaitoonsa. Tämä kysymys arvioidaan, kuten terveydenhuollon ammattihenkilöön liitty-

vät lakiperusteiset vastuukysymykset muutoinkin arvioidaan. Lisäksi valiokunta on katsonut, että valtioneuvoston asetuksella tulee säätää tarkemmin niistä perusteista, joiden mukaisesti lääkärin tulee arvioida ilmoitusvelvollisuuden täyttymistä.

Hallintovaliokunnan mukaan tarkoitus on, että ilmoitettavat tiedot koskevat nimenomaan henkilön sopivuutta, eivätkä yksityiskohtaisia terveystietoja. Ilmoituksen tulee sisältää sopimattomuutta koskeva kannanotto perusteluineen. Ilmoituksen tulee kuitenkin olla sellainen, että poliisi voi sen perusteella ryhtyä selvittämään tarkemmin luvan peruuttamisperustetta. Selvittämistehtävään kuuluu esimerkiksi varsinaisen lääkärinlausunnon pyytäminen, tietojen tiedusteleminen puolustusvoimilta taikka muut henkilön sopivuuden arviointia koskevat toimenpiteet. Valiokunta katsoo myös ilmoituksen kohteena olevan henkilön edun mukaista olevan, että mahdollisissa riskitilanteissa ryhdytään selvittämään asiaa. Hallintovaliokunta on edelleen todennut, että hallituksen esitykseen sisältyvä asetuksenantovaltuus - valtuus antaa asetuksella säännöksiä ilmoitusmenettelystä, ilmoitusten sisällöstä sekä ilmoitusten käsittelyyn oikeutetusta poliisin henkilöstöstä - koskee sekä ilmoitusvelvollisuutta että ilmoitus-oikeutta.

Asetuksen valmistelu

Asetusta on valmisteltu sisäasiainministeriössä virkatyönä. Valmistelua on tehty yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen Lääkäriliiton edustajien kanssa. Valmistelun yhteydessä on kuultu eri lääketieteen alojen asiantuntijoita. Asetusluonnoksesta on pyydetty lausuntoa seuraavilta tahoilta: oikeusministeriö, puolustusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Lääkäriliitto ry, Tehy ry, SuPer ry, Suomen Psykologiliitto ry, Poliisihallitus, Metsästäjien keskusjärjestö, Suomen Metsästäjäliitto - Finlands Jägarförbund ry, Suomen Ampumaurheiluliitto ry, Suomen Ampumahiihtoliitto ry, Reserviläisurheiluliitto ry, Suomen Reserviupseeriliitto ry, Reserviläisliitto ry, Maanpuolustuskoulutusyhdistys ry, Asehistorian Liitto ry, Suomen Asehistoriallinen Seura ry, Suomen Aseseppien Yhdistys ry, Asealan elinkeinonharjoittajat ry, Asekauppiain Liitto ry, Yhteistyöfoorumi Vastuulliset asekauppiat sekä NRA Kansallinen Kivääriyhdistys ry.

Lausunnon ovat antaneet jäljempänä mainitut tahot. Lausuntojen keskeistä sisältöä on niin ikään selostettu jäljempänä.

Oikeusministeriön mukaan asetuksella ei ole mahdollista määritellä, mitä ampumaselain 114 §:ssä tarkoitettu käsite sopimaton tarkoittaa. Lain 114 §:n 3 momentissa oleva asetuksenantovaltuus ei sisällä valtuutta säätää käsitteen sisällöstä asetuksella. Oikeusministeriö on katsonut, että sopimattomuutta määrittelevä ehdotuksen 2 §:n 1 momentti on poistettava asetuksesta.

Puolustusministeriö on todennut, että sillä ei ole huomautettavaa asetusluonnokseen sinänsä, mutta on korostanut, että ilmoitusvelvollisuus tai -oikeus saattaa tulla sovellettavaksi myös puolustusvoimien järjestämän terveydenhuollon piirissä.

Sosiaali- ja terveysministeriö on katsonut, että ampumaselain 114 §:n 3 momentissa ei ole valtuutusta antaa asetuksella säännöksiä ilmoitusvelvollisuuden tai ilmoitus-oikeuden arvioinnista. Sen mukaan 2 §:n 1 momentti ehdotetussa muodossaan mää-

rittelisi yksiselitteisesti ja tyhjentävästi kriteerit ilmoitusvelvollisuudelle ja ilmoitus-oikeudelle. Ministeriö on esittänyt, että 2 § valmistellaan uudelleen siten, että lakiin perustuvaa lääkärin ilmoitusvelvollisuutta ja muun terveydenhuollon ammattihenkilön ilmoitusoikeutta ei laajenneta eikä myöskään supisteta asetukseen otettavalla määrittelyllä. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on ehdottanut myös 2 §:n 2 momentin valmistelemista uudelleen siten, että ilmoitusmenettelyn toteutumisen turvaaminen koskisi vain sellaisia toimintayksiköitä, joissa työskentelee lääkäri. Se on ehdottanut myös ilmoitusoikeutta ja -velvollisuutta koskevan lainsäädännön jatkokehitystarpeita.

Poliisihallitus on korostanut lupaviranomaisen harkintavaltaa sopivuuden arvioinnissa. Asetusehdotuksessa tarkoitettulla ilmoituksella on kuitenkin suuri painoarvo sekä lääkärin että muun terveydenhuollon ammattihenkilön tehdessä ilmoituksen. Poliisihallitus on katsonut, että hätäkeskukselle tehtävän hätäilmoituksen tai poliisille tehtävän rikosilmoituksen välittymisessä on siinä määrin epävarmuustekijöitä, että tulisi harkita, voidaanko ilmoitusten osalta tehdä ehdotettu poikkeus. Poikkeuksen poistaminen selkeyttäisi tilannetta myös ilmoittajan osalta.

Asealan Elinkeinonharjoittajat ry on katsonut, että on varmistettava, että tietojen turvaaminen, säilyttäminen ja muu käsittely noudattaa henkilötietoja ja yksityisyyden suojaa käsitteleviä lakeja. Se on pitänyt hyvänä, että asetusluonnoksessa ilmoituksen tekemisen perusteet on rajattu selvärajaisesti ehdotetussa 2 §:n 1 momentin 1-3 kohdissa. Sen sijaan se on pitänyt 4 kohdan määrittelyä laveana. Käyttäytyminen olisi poistettava kokonaan tai sitä olisi tarkennettava määritteillä siten, että ilmoitusvelvollisuus tai -oikeus täytyisi vain, jos käyttäytyminen on johtanut hätäilmoituksen tai rikosilmoituksen tekemiseen. Koska ehdotetun asetuksen mukainen ilmoitus johtaa käytännössä aina ampuma-aseiden väliaikaiseen haltuunottoon ja aseluvan peruutus-harkintaan, olisi varmistuttava, että ilmoituksissa tulee olla riittävät ja täsmälliset perustelut, miksi henkilö arvioidaan sopimattomaksi ampuma-aseluvan haltijaksi. Asealan Elinkeinonharjoittajat ry on katsonut myös, että vastoin asiantuntijakuulemisessa esitettyä ja muistiolounnoksessa siteerattua kantaa asetiheys ei tilastojen ja tutkimusten mukaan ole itsemurhia selittävä tekijä.

Asekauppiain Liitto ry on kiinnittänyt huomiota kohtiin, joiden se katsoo olevan asetusluonnoksessa epäselviä. Näitä ovat hätäkeskukseen tehty ilmoitus, joka ei johda esitutkintaan, oikeus lukea potilaskertomuksia sekä hakijan uhkaavan käyttäytymisen määrittelyn puuttuminen.

NRA Kansallinen Kivääriyhdistys ry on arvostellut potilasasiakirjoista ilmenevien tietojen käyttämistä ilmoituksen perusteena. Se on katsonut, että terveydenhuollon tekemä uhkaavan tai aggressiivisen käyttäytymisen ilmoittaminen on riittämätön keino väkivallan ehkäisyssä, koska esimerkiksi henkirikoksista suurin osa tehdään perhe- tai tuttavapiirissä. Se on pitänyt 2 §:n 1 momentin 1-4 kohdissa esitettyjen perusteiden keskinäistä luotettavuustasoa epäsuhtaisena. Aggressiivisen ja itsetuhoisen käyttäytymisen havaitsemiseen ei tarvita terveydenhuollon ammattihenkilön koulutusta. Ilmoituksen tekijäksi tulisi määritellä ylilääkäri tai johtava lääkäri sekä osastonhoitaja tai ylihoitaja. Ampuma-aseiden määrää vähentämällä ei voida vaikuttaa merkittävästi toteutuvien itsemurhien määrään. Säädos ei myöskään kohtaisi kouluampumisten todellisuutta. Asetus sotii jyrkästi oikeusturvaa vastaan ja pahentaa itsemurhayrityspotilaiden tilaa aiheuttamalla näille muun muassa häpeää. Asetus syn-

nyttäisi useita lain ja asetuksen ristiriitoja, mikä ei ole lainkaan hyväksyttävää. Se murtaa potilaan oikeuksia ilman valtuutusta sekä luo kauhun ja orwellilaisen yhteiskunnan perustaa vain yksittäisen virkamiehen valmistelusta. Yhdistys on lisäksi kohdistanut kritiikkiä ampuma-aselakiin.

Reserviläisurheiluliitto ry on katsonut, että asetuksella voidaan antaa vain lähempiä määräyksiä lain voimaanpanosta. Se on katsonut, että luonnoksen 2 §:ssä luodaan oikeuksia ja velvollisuuksia, joista tulisi säätää lain tasolla. Liiton mukaan asetuksessa ei tulisi käyttää termiä sopimaton. Se tulisi korvata EU:n asedirektiivissäkin käytetyllä käsitteellä ”vaaraksi itselleen tai muille”. Muun terveydenhuollon ammattihenkilön ilmoitukselle ei tulisi antaa erityistä juridista merkitystä. Lääkärin lausuntoon tulee kirjata yksilöidysti ne syyt, joilla lääkäri katsoo henkilön sopimattomaksi. Laadittavan lomakkeen tulee ohjata tätä. Henkilötietojen luottamukselliseen käsittelyyn on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Suomen Lääkäriliitto ry:n mukaan asetusehdotuksesta määrittyvät riittävällä tarkkuudella pääedellytykset terveydenhuollon ammattihenkilön ilmoitusoikeuden ja lääkärin ilmoitusvelvollisuuden käyttämiseen. Se on myös esittänyt, missä asemassa olevan lääkärin tulisi kussakin tapauksessa ilmoitus tehdä. Lääkäriliiton mukaan 2 §:n 1 momentin 3 kohtaa tulisi muotoilla siten, että siinä olisi selkeämmin kyse terveydenhuollon ammattihenkilön tapaamisesta ja sen perusteella tehdystä ammatillisesta arviosta. Lääkäriliitto on tarjonnut asiantuntemustaan myös ilmoituslomakkeen laatimiseen.

Suomen Metsästäjäliitto - Finlands Järgarförbund ry on korostanut, että ilmoituksen on aina perustuttava selkeään ja kiistattomaan lääketieteelliseen näyttöön. Asetuksessa tulisi korostaa lupaviranomaisen harkintavaltaa ja erottaa tilapäinen masennus selkeästi väkivaltaisesta tai itsetuhoisesta käyttäytymisestä. Järjestelmä tulisi rahoittaa budjettirahoituksena, ei lupamaksuilla.

SuPer ry on pitänyt tärkeänä, että terveydenhuollon ammattihenkilölle suodaan ilmoitusoikeus, jolla annetaan mahdollisuus vaikuttaa sopimattoman henkilön aseluvan saantiin. Se on toivonut terveydenhuollon toimintayksiköille selkeitä yhtenäisiä ohjeita toimintatapojen määrittelemiseen.

Tehy ry on katsonut, että ilmoitusvelvollisuuden perusteet jäisivät asetuksen antamisen jälkeenkin siinä määrin epäselviksi, että asiassa tulisi antaa tarkempaa ohjeistusta. Se on viitannut vuoden 2011 alussa voimaan tulleeseen rikoslain muutokseen, jolla henkilöön hänen työtehtäviensä hoitamisen vuoksi kohdistettu lievä pahoinpitely muutettiin virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Se on katsonut, että ilmoittajan anonymiteetti tulisi varmistaa.

Asetuksen jatkovalmistelussa on pyritty huomioimaan esitettyä kritiikkiä. Jatkovalmistelussa on muun muassa poistettu asetuksen lausuntoversion 2 §:n 1 momentissa ollut kriteeristö. Asetuksen 2 §:n 2 momenttiin ehdotetaan sen sijaan luokittelua ilmoituksen perusteluista.

Ehdotuksen 1 §:ssä määriteltäisiin asetuksen soveltamisala. Asetuksessa säädettäisiin kaikista niistä seikoista, joista ampuma-aselain 114 §:n 3 momentissa on valtuussäännös. Näitä seikkoja ovat ilmoitusvelvollisuutta ja ilmoitusoikeutta koskeva ilmoitusmenettely, ilmoitusten sisältö sekä ilmoitusten käsittelyyn oikeutettu poliisin henkilöstö.

2 § Ilmoituksen sisältö

Ehdotetun pykälän 1 momentissa säädettäisiin niistä tiedoista, jotka ilmoituksen tekijän olisi sisällytettävä ilmoitukseen ampuma-aselain 114 §:n 1 momentissa mainittujen tietojen eli sopimattomuutta koskevan kannanoton ja sen perusteluiden lisäksi. Momentin 1 kohdassa olisi ensinnäkin ilmoittajan tiedot yhteystietoineen. Ilmoittajan koulutus, ammattiasema ja toimipaikan nimi yhteystietoineen olisivat lupaviranomaiselle tarpeen jatkotoimien päättämistä ja toteuttamista varten. Lupaviranomainen voisi esimerkiksi pyytää ilmoittajalta lisäselvityksiä. Momentin 2 kohdassa on mainittu ilmoituksen kohteen henkilötiedot.

Jos ilmoituksen perusteena on ollut ilmoituksen kohteen väkivaltainen tai uhkaava käyttäytyminen, ja terveydenhuollon ammattihenkilö taikka toimintayksikkö on tehnyt sitä koskevan hätäilmoituksen hätäkeskukselle tai rikosilmoituksen poliisille, tulisi ilmoitukseen lisäksi sisällyttää tiedot, joilla poliisi voi yksilöidä kyseisen hätä- tai rikosilmoituksen. Tästä säädettäisiin momentin 3 kohdassa. Tarkoituksena olisi varmistaa, että tällainen tapahtumaan liittyvä, lupaharkinnan kannalta keskeinen tieto välittyy lupaviranomaiselle. Ilmoittajalla ei siis olisi velvollisuutta erikseen selvittää, onko joku muut taho tehnyt hätä- tai rikosilmoituksen.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin luokittelu ilmoituksen perusteluista. Luokittelu olisi tarpeen lupaviranomaisen päättäessä jatkotoimenpiteistä ilmoituksen saatuaan. Luokittelu antaisi lupaviranomaiselle jäsennellyn tiedon siitä, minkä tyyppisestä sopimattomuutta koskevasta seikasta olisi kysymys. Se auttaisi myös ilmoituksen tekijää jäsentämään ilmoituksensa perusteluita. Momentin 1 kohta koskisi henkilön sopimattomuutta itsemurhataipumuksen perusteella. Jos henkilö määrätään itsemurhayrityksen perusteella tahdosta riippumattomaan hoitoon, lääkärin tulisi potilaan kotiutustilanteessa tehdä ilmoitus, jos tämä lääkärin arvion mukaan on henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella sopimaton ampuma-aseen hallussapitoon. Lähtökohtaisesti pelkkä itsemurhayritys sinänsä ei täyttäisi tämän kohdan kriteereitä.

Ehdotetun 2 momentin 2-4 kohdissa säädettäisiin luokittelu niistä perusteluista, jotka koskevat henkilön sopimattomuutta ampuma-aselain 114 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla tapauksissa, joissa henkilön arvioidaan olevan sopimaton luvanhaltijaksi väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella. Henkilön väkivaltaisuutta voidaan arvioida tehokkaimmin ja luotettavimmin momentin 2 kohdassa mainitun oikeuspsykiatrisen tutkimuksen perusteella. Tällaisia tutkimuksia ovat esimerkiksi vaarallisuusarvio ja mielentilatutkimus. Henkilön vaarallisuusarvio esimerkiksi on kohdehenkilön koko elämään perustuva arvio. Kohdassa 2 tarkoitetun tutkimuksen tekeminen edellyttää tekijältään erityiskoulutusta. Johtopäätös voidaan tehdä luotettavasti esimerkiksi, jos henkilöllä on valmis kostosuunnitelma ja hän on väkivaltainen tai päihdeongelmainen.

Kohdan 3 perustelut koskevat tapauksia, joissa yhdistyvät henkilön potilaskertomuksen tiedot ja hänen tapaamisessaan tehdyt johtopäätökset. Henkilön potilaskertomus saattaa sisältää viitteitä väkivaltaisesta käyttäytymisestä tai itsemurhataipumuksesta. Ilmoituksen perusteluna käytettäisiin 3 kohtaa silloin kun potilasasiakirjoista ilmenevät tiedot ja henkilön tapaamisessa ilmi tulleet seikat yhdessä osoittavat henkilön sopimattomaksi.

Henkilön väkivaltainen tai uhkaava käyttäytyminen on peruste arvioida henkilön sopivuutta aseluvan haltijaksi. Tehtäessä ilmoitus tällaisen käyttäytymisen perusteella, käytettäisiin perusteluna 2 momentin 4 kohtaa. Kohdan 5 mukaisia perusteluja käytettäisiin siinä tapauksessa, että lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö perustelisi ilmoitustaan muilla kuin 1-4 kohdissa mainituilla seikoilla. Tällöin siis perustelut kirjattaisiin ilmoittajan toimesta ilmoitukseen näkyviin.

3 § Terveydenhuollon toimintayksikön vastuu

Ilmoitusmenettelyn käytännön toteutumisen turvaamiseksi ehdotetaan 3 §:ssä säädettyä terveydenhuollon toimintayksikölle velvoite määritellä toimintatavat, joilla voidaan varmistua siitä, että lääkärin ilmoitusvelvollisuus yksikössä toteutuu. Koska toimintayksiköitä on hyvin eri laatuisia ja kokoisia, jäisi käytännön järjestäminen yksiköiden itse tarkemmin ratkaistavaksi. Toimintatapojen määrittely olisi luonnollisesti tarpeen ainoastaan sellaisissa yksiköissä, joissa työskentelee lääkäri.

4 § Ilmoitusmenettely

Jotta ilmoitusmenettely toteutuisi tehokkaasti ja säännösten edellyttämällä tavalla, tehtäisiin ilmoitus määrämuotoisella lomakkeella. Sen tulisi sisältää asetuksen 2 §:ssä tarkoitetut tiedot. Lomakkeen vahvistaisi Poliisihallitus kuultuaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriötä.

Ilmoituslomakkeet toimitettaisiin keskitetysti Poliisihallitukseen. Poliisihallituksessa tarkastettaisiin aserekisteristä, onko henkilöllä aselupia tai vireillä olevia aselupahakemuksia. Vireillä olevien hakemusten tiedot olisi mahdollista tarkastaa uuden aserekisterin käyttöönoton jälkeen. Mikäli henkilöllä olisi voimassaoleva ampuma-aseen hallussapitoon oikeuttava lupa tai vireillä oleva hakemus, ilmoitus toimitettaisiin lupaviranomaisen käsiteltäväksi.

Lomake toimitettaisiin terveydenhuollosta Poliisihallitukselle postitse taikka erikseen ohjeistettua sähköistä menettelyä käyttäen. Sähköinen menettely ei olisi mahdollista asetuksen tullessa voimaan.

5 § Ilmoitusten käsitteleminen

Oikeus käsitellä terveydenhuollosta tulevia ilmoituksia poliisissa ehdotetaan rajattavaksi vain aselupa-asioita käsitteleviin henkilöihin. Tällaisia henkilöitä olisivat Poliisihallituksen Lupahallintoyksikön asehallinnon vastuualueen työntekijät viraston Riihimäen toimipisteessä. Lisäksi ilmoituksia saisivat käsitellä poliisilaitosten aselupa-asioita käsittelevät henkilöt. Tiedot ovat välttämättömiä aseluvan antamista ja peruuttamista koskevassa harkinnassa.

6 § Voimaantulo

Asetus on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2012.

Laintarkastus

Asetusluonnos on ollut tarkastettavana oikeusministeriön laintarkastusyksikössä.